

Universitatea BABEȘ-BOLYAI, Cluj-Napoca

Facultatea de Sociologie și Asistență socială

Departamentul de Sociologie

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

***EFECTE ALE EXPEDIȚIILOR REMEMORATIVE ÎN
POLONIA ASUPRA STUDENȚILOR DIN TABERELE
EDUCATIVE “ORT BIALIK”***

Doctorand:

Israel Berger

Coordonator:

Prof. Univ. Dr. Petru Iluț

2013

Cluj-Napoca

Cuprinsul tezei

	Introducere	10
Chapter I:	Cadrul teoretic	16
I.1.	Între memoria individuală și colectivă în reflectarea Israelului Post-Holocaust	16
I.1.1.	Genocidul	22
I.1.2.	Caracteristicile memoriei personal-colective	25
I.1.3.	Procesele schimbării	26
I.1.4.	Reforme asociate valorilor – De la semnificația națională la cea universal	30
I.1.5.	Sinteză	31
I.2.	Predând despre Holocaust	33
I.2.1.	Teme didactice in educația Holocaustului	39
I.2.2.	Educația experiențială	43
I.3.	Excursiile în Polonia	47
I.3.1.	Învățarea experiențială pe parcursul pregătirii	48
I.3.2.	Învățarea experiențială pe parcursul călătoriei	48
I.3.3.	Scopuri ale călătoriei în Polonia conform Ministerului Educației din Israel	49
I.4.	Excursia în Polonia – Conținutul călătoriei	52
I.4.1.	Perspective critice cu privire la delegațiile de tineri israelieni în Polonia	53
I.4.2.	Discutarea obiectivelor	57
I.4.2.1.	Concentrarea pe tema vieții sau pe cea a morții	57
I.4.2.2.	Universalitatea călătoriei	60
I.4.2.3.	Lipsa egalității cu adevărat ?	62
I.4.2.4.	Comportamentul tinerilor în Polonia	63
I.5.	Pregătirile pentru excursiile în Polonia	64
I.5.1.	Nivelul cognitiv și nivelul valoric	69
I.5.2.	Nivelul emoțional	71
I.5.3.	Nivelul social	75
I.5.4.	Nivelul organizațional	77

I.5.5.	Ceremonii în Polonia	78
I.6.	Călătoria adolescenților încapsulată în călătoria în Polonia	81
I.6.1.	Teorii clasice ale adolescenței	82
I.6.2.	Teoria psihoanalitică a lui S. Freud	82
I.6.3.	Adolescența teoretizată psihanalitic de Anna Freud	82
I.6.4.	Teoria psihoanalitică a lui E. Erikson	83
I.6.5.	Teoria lui J. Piaget	85
I.6.6.	Dezvoltarea mentală a adolescenților	85
I.6.7.	Adaptarea adolescenților la problema morții	86
I.6.8.	Teoria învățării sociale a lui A. Bandura	87
I.6.9.	Lumea valorilor	93
I.7.	Diferențe de gen	98
I.8.	Cadrul teoretic: semnificația societății și a grupului de participanți în călătoria spre Polonia	104
I.8.1.	Abordări clasice și moderne: funcționalitate, structuralitate și raționalitate	105
I.8.2.	Abordări contemporane ale dinamicii de grup și ale influenței lor sociale	113
I.8.3.	Fenomenele de grup și aplicabilitatea acestora în cercetarea proprie	125
I.9.	Expedițiile rememorative ale tinerilor în Polonia – populație vulnerabilă	127
I.9.1.	Introducere teoretică	128
I.9.2.	Definirea criteriilor pentru grupurile de elevi vulnerabili	130
I.9.3.	Pregătirea specialiștilor în identificarea și tratarea elevilor vulnerabili	132
I.9.4.	Factori de luată în considerare în timpul muncii cu elevii vulnerabili înainte, în timpul și după călătoria în Polonia	136
I.9.5.	Discuții și concluzii	137
Chapter II:	Metodologia cercetării	139
II.1.	Paradigma de cercetare	139
II.1.1.	Cercetarea cantitativă	139
II.1.2.	Cercetarea calitativă	140
II.1.3.	Cercetarea prin metodologie mixtă	142
II.2.	Scopul cercetării	148
II.3.	Întrebări de cercetare	148
II.4.	Variabile de cercetare	149

II.5.	Eșantion	149
II.6.	Designul cercetării	151
II.7.	Instrumentele de cercetare	151
II.7.1.	Întrebările închise	152
II.7.2.	Întrebările deschise	154
II.7.3.	Structura chestionarelor administrate înainte și după expediție	154
II.7.4.	Metoda focus grup	155
II.7.5.	Structura focus grupului pe parcursul călătoriei	158
II.8.	Metode de analiză a datelor	159
II.9.	Triangulația	162
II.10.	Validitatea întrebărilor	164
II.11.	Reliabilitatea întrebărilor	164
II.12.	Validitatea focus grupului	165
II.13.	Reliabilitatea focus grupului	165
II.14.	Generalizarea	167
II.15.	Rolul cercetătorului	167
II.16.	Considerații etice	169
Chapter III:	Rezultate ale cercetării	171
III.1.	Rezultate ale cercetării prin metode mixte	171
III.2.	Rezultate ale cercetării cantitative	171
III.3.	Rezultate calitative ale celei de-a doua întrebări de cercetare	208
III.4.	Rezultate integrate ale cercetării cantitative și calitative	219
Chapter IV:	Discutarea rezultatelor	221
IV.1.	Rezultate privind efectele dimensiunii emoționale	221
IV.2.	Rezultate privind dimensiunea socială	225
IV.3.	Rezultate privind dimensiunea națională	228
IV.4.	Rezultate privind dimensiunea introspectivă	236
Chapter V:	Concluzii și implicații practice	243
V.1.	Implicații practice	245
V.2.	Îmbunătățirea domeniului emoțional pe parcursul pregătirii	246
V.3.	Îmbunătățirea sensului identificării pe parcursul pregătirii	247
V.4.	Îmbunătățirea viziunii universale despre lume a elevilor	248

V.5.	Limite ale cercetării	248
V.6.	Deschideri spre cercetări viitoare	249
V.7.	Contribuția la cunoaștere	250
	Referințe bibliografice	251

Anexe **264**

Anexa A – Orarul turului în Polonia pe zile și ore	265
Anexa B – Chestionarul pentru elevii de la “Ort Kiryat Bialik” după pregătire și înainte de călătoria în Polonia	274
Anexa C – Chestionarul pentru elevii de la “Ort Kiryat Bialik” după revenirea acasă din călătoria în Polonia	286
Anexa D – Dacă-i voi uita vreodată pe confracții mei căzuți, Domnul mă va pedepsi	297
Anexa E – Imagini din călătoria în Polonia	298

Lista figurilor

Figure 1:	Învățarea experiențială
Figure 2:	Structura copacului thematic
Figure 3:	Triangulația temporală
Figure 4:	Clasificarea lui Gold privind rolul observatorului participativ

Lista tabelelor

Table 1:	Compararea cercetării cantitative cu cea calitativă
Table 2:	Eșantionul elevilor respondenți înainte și după expediție
Table 3:	Distribuția elevilor respondenți înainte și după expediție, în funcție de gen
Table 4:	Instrumentele de cercetare
Table 5:	Motive ale înscrierii în expediția în Polonia
Table 6:	Diferențe între băieți și fete – motivații de plecare
Table 7:	Semnificația călătoriei în Polonia
Table 8:	Semnificația călătoriei în Polonia – comparație în funcție de gen
Table 9:	Semnificația estimărilor – comparație în funcție de gen
Table 10:	Emoții și sentimente – călătoria în Polonia
Table 11:	Rezultate privind dimensiunea emoțională
Table 11:	Testul ANOVA – băieți și fete înainte și după – nivelul emoțional
Table 13:	Rezultate privind dimensiunea socială
Table 14:	Testul ANOVA – băieți și fete înainte și după – dimensiunea socială
Table 15:	Rezultate privind dimensiunea națională
Table 16:	Testul ANOVA – băieți și fete înainte și după – dimensiunea națională
Table 17:	Rezultate privind percepția Holocaustului
Table 18:	Testul ANOVA – băieți și fete înainte și după – percepția Holocaustului

Cuvinte cheie: a preda despre Holocaust, procesul de pregătire, călătoria tinerilor în Polonia, critica expedițiilor rememorative, adolescenții ca și grup vulnerabil, învățare experiențială, memorie colectivă, perspective emoționale și sociale, statul Israel, lagărul morții, ceremonie rememorativă.

1. Structurarea cadrelor teoretice și practice ale lucrării

Introducerea constituie o trecere în revistă a temei Holocaustului în care este încorporat și scopul principal al expedițiilor educativ-rememorative ale tinerilor israelieni în Polonia. Am expus tot aici implicarea mea specifică – profesională și științifică – în aceste activități, timp de mai mulți ani.

Primul capitol însumează o serie de date din literatura de specialitate, fiind structurat pe nouă subcapitole și numeroase alte subcapitole.

Prima temă abordată a fost memoria colectivă și individuală a Holocaustului în societatea israeliană, dar și genocidul, ca fenomen istoric și politic mai larg. Am îndosariat atitudinea societății israeliene față de supraviețuitorii Holocaustului din momentul sosirii acestora din Europa, timp în care s-a construit memoria colectivă și modul în care acesta a căpătat semnificații diferite odată cu trecerea timpului. Am prezentat de asemenea relația dintre memoria individuală și colectivă, bazată în special pe distincția realizată de Halbwachs (1980) între memoria individuală și cea colectivă, precum și între memoria autobiografică și cea istorică. Am urmărit felul în care acestea se influențează unele pe altele și modul în care societatea își modifică atitudinea față de Holocaust și față de supraviețuitori. Am prezentat această temă dinamică prin discutarea unor cărți, filme și piese scrise pe subiect, în timp.

Tema educației școlare a Holocaustului în Israel este a doua tratată. Am expus complexitatea predării Holocaustului tinerilor israelieni, dilemele și deciziile liderilor reflectate în curricule care au însemnat ani de zile. Am revăzut evenimente care au grăbit realizarea curriculumului până la punctul plasării temei în centrul agendei de dezvoltare a societății israeliene, incluzând acordurile cu Germania legate de recompense, procesul Kastner Libel și procesul Eichmann.

Există dezacorduri legate de predarea Holocaustului, cercetătorii având aici opinii diverse. Modul în care aceștia văd Holocaustul și modul în care acesta trebuie inserat în memoria colectivă sunt și ele analizate în acest capitol.

Următoarea temă este abordată este învățarea experiențială, care permite elevilor să părăsească cadrul școlar și să experimenteze tipuri diferite de învățare. Acest gen de educație ajută elevii să insereze conținuturi și mesaje, să se angajeze în gândirea critică, internalizând experiențele acumulate în timpul călătoriilor organizate în Polonia.

Am mai urmărit structura călătoriei și modul în care învățarea experiențială o integrează în contextul său specific. Am prezentat scopurile Ministerului Educației din Israel exprimat în circulara Directorului General și am descris felul în care școlile își ating scopurile prin intermediul lumii semnificațiilor atașate acestor călătorii de grup spre Polonia.

Sunt expuse și criticile referitoare la aceste activități, argumentele pro și contra din literatura de specialitate. Am prezentat argumentele celor care susțin excursiile tinerilor la Auschwitz, comentându-le critic, în contextul importanței acestui subiect extrem de important ca proces de educație (și socializare) istorică.

În continuarea firească a acestei teme, urmează expunerea procesului de pregătire a călătoriei, care este unul semnificativ ca importanță, fiind un punct cheie în echilibrarea călătoriei, permițând participanților să se autocunoască, să cunoască societatea și statul în care trăiesc. Mi-am expus de asemenea părerea legată de acest proces de pregătire, prin modul în care acesta implică valori, cogniții, emoții și aspecte legate de societate și organizație. Aceste activități de pregătire implică workshopuri și debate-uri, încercând să expună problemele adolescenților, să îi facă să-și manifeste ideile și să acționeze pe baza valorilor pe care le dețin. Ceremoniile desfășurate în Polonia au fost o altă temă angajată în teză.

Călătoria adolescenților în cadrul celei din Polonia este un alt subiect. Lumea adolescenților și elementele sale complexe se integrează în călătoria unică și complexă în Polonia. Modurile specifice adolescenților de a gândi, etapele și deciziile acestei perioade de viață sunt suprapuse felului în care aceștia fac față problemelor emoționale, sociale, cognitive și morale legate de ei înșiși, de familiile și mediul lor social. Am atins aria sensibilă a adaptării acestor tineri la ideea de moarte, care este un subiect actual în Israel, precum și contactul cu “moartea” din cadrul vizitelor în “lagărele morții”, care necesită o atenție specială. Referirea la valorile adolescenților angajați în excursii face apel la teoria lui Schwartz (1992). Tema genului și atitudinile diferite ale băieților și fetelor la diferite situații au fost și ele discutate.

Un alt subcapitol al cadrului teoretic a vizat teoriile sociologice, urmărind utilitatea acestora în propria cercetare. Am angajat aici paradigme care urmăresc relațiile dintre individ, grup și societate, și interacțiunile mutuale sau explicite dintre acestea. Am încercat să aplic viziunile teoretice ale sociologiei și psihologiei sociale legate de societate și procesele și dinamicile de grup prin expunerea unor teorii clasice și moderne (functionalism, structuralism-functionalism și modelul rationalist), precum și abordări contemporane ale dinamicii de grup și ale influenței sociale a acestora (identitatea socială, frustrarea relativă, compararea socială etc.).

Deși problemele expuse, referitoare la natura grupurilor sociale, la raportul individ-grup-societate nu sunt implicate direct în tematica noastră, ele ajută la înțelegerea mai generală a acesteia, a contextului macro-social și istorico-cultural privind semnificația desfășurării excursiilor de studiu ale elevilor din Israel, în Polonia. Am marcat astfel trei fenomene legate mai strâns de demersul empiric al tezei: a) *eficiența* grupului, unde se încadrează performanța grupului, productivitatea sa. Fiind însă relevante și alte aspecte, atât din punctul de vedere al grupului ca entitate, cât mai ales a membrilor săi: gradul de satisfacție sufletească, împlinirea de

sine, prestigiul social, faptul că individul obține de la grup cunoștințe, siguranță și suport, toate înseamnă extrem de mult în viața oamenilor (Baron et al., 2006; Delamater, 2006). Un grad înalt de mulțumire față de grup conduce la o mai mare coeziune a acestuia, care la rândul ei dă o altă dimensiune a eficienței, aducând beneficii întregului grup și anume *viabilitatea* lui. În cercetarea noastră, gradul de satisfacție a fost un obiectiv expres, ca dimensiune a eficienței excursiilor avute în vedere. b) în literatura privind performanța și eficiența în grup sunt angajate două concepte fundamentale: *facilitarea socială* și *lenevirea socială*. Cercetarea efectuată de mine urmărește contribuția excursiilor la formarea și schimbarea reprezentărilor și atitudinilor față de Holocaust la elevi. În psihologia socială se subliniază că sunt trei condiții esențiale pentru inducerea unor convingeri atitudinale și pentru trăinicia (rezistența la schimbare) acestora, și anume: i) experiența proprie cu obiectul atitudinii; ii) comparația socială, prin care ne reglăm/ajustăm percepțiile în funcție de situația semenilor noștri; iii) emulația existentă în dinamica grupului (see also: Baron et al., 2006). Toate aceste condiții au fost prezente în activitățile elevilor în excursiile din Polonia. Implicit sau explicit, aceste dimensiuni au fost urmărite pe parcursul cercetării.

Sunt discutate apoi, într-un subcapitol special, și riscurile la care se expun cei care se angajează în aceste călătorii, precum și strategiile de înlăturare a acestor riscuri, înainte și în timpul călătoriei. Numele folosite în cercetare sunt fictive. Secțiunea încearcă să definească ceea ce reprezintă “riscant” pentru elevi și descrie modul în care adolescenții consideră că trebuie abordați pentru ca excursiile să se desfășoare fără astfel de probleme, pentru a fi apti să facă față presiunii.

Și alte probleme au fost avute în vedere legate de această călătorie: maniera profesorilor de abordare a călătoriei și problemelor elevilor, programul care alternează vizitarea lagărelor de concentrare cu alte obiective turistice, întâlnirile cu tinerii polonezi, tributul blânzilor drepți, cântecele, comunicarea cu cei de acasă prin scrisori care au fost colectate în Israel scrise de tineri pentru familiile lor și invers, toate constituind un complex proces de construire a pregătirii descrise în secțiunea anterioară, constituind o bază solidă prin care să se asigure o bună desfășurare și o delegație solidă care să justifice excursia urmărind scopurile acesteia.

2. Întrebările, obiectivele și metodologia cercetării

Cercetarea a vizat excursia în Polonia organizată de cel mai mare liceu din Israel, unde am funcția de director adjunct și director pedagogic al școlii. Timp de 10 ani, din 2000 până în 2010, am condus delegațiile școlare în Polonia. Am acumulat o largă experiență legată de aceste activități – procesul de pregătire a călătoriei, pregătirea elevilor, selectarea profesorilor și ghizilor, selectarea elevilor, și cel mai important, însoțirea acestora în Polonia. Datorită cercetării mele. Am decis să întrerup seria de excursii imediat după întoarcerea din excursia din 2010 (cea

în care am cules datele de cercetare), pentru a obține detașarea necesară întocmirii unui material științific cât mai obiectiv, dar și pentru a avea suficient timp să prelucrez datele obținute, dat fiind faptul că pregătirea excursiei durează cam jumătate de an înainte. Călătoria investigată s-a desfășurat între 19 septembrie și 29 septembrie 2010.

Cele două *întrebări ale cercetării* s-au bazat pe dileme expuse în partea de încadrare teoretică și practică:

1. În ce moduri expedițiile în Polonia afectează atitudinile elevilor, emoțional, social și național ?
2. Ce experimentează elevii în expediție? În ce mod aceste experiențe le afectează opiniile și credințele legate de țară, națiune și societate ?

Cercetarea s-a desfășurat în *trei stadii*:

- Primul stadiu a fost unul cantitativ și a avut loc în Israel la sfârșitul procesului de pregătire anterior excursiei planificate, cu câteva zile înainte de plecarea în excursie. 100 de elevi care au mers în călătorie au răspuns la un chestionar standardizat având majoritatea întrebărilor închise, dar și câteva deschise. Chestionarul a inclus date despre elevi, scopurile excursiei și motivele pentru aceasta, așteptările personale ale tinerilor față de călătorie, față de prieteni și față de mediul lor social. O serie de întrebări au vizat atitudinile și sentimentele față de sinele elevilor (Eu), altele sunt legate de societate și stat, dar și de felul în care lumea emoțiilor este integrată în alte sfere ale vieții. Am inclus și itemi legați de așteptările elevilor de la această excursie și schimbările pe care ei cred că le vor trăi după întoarcerea din Polonia.
- Al doilea stadiu al cercetării a fost unul calitativ și a fost realizat în Polonia, pe parcursul călătoriei, la întoarcerea din vizita de la lagărul de concentrare Auschwitz-Birkenau. S-a organizat un focus grup, urmărindu-se analiza așteptărilor anterioare excursiei în raport cu experiențele concrete. Cele trei nivele urmărite au fost cel personal, familial, cel de grup și național-statal. S-au pus și întrebări legate de percepția presiunii călătoriei, cu tot ceea ce implică vizitarea și înțelegerea unor episoade traumatizante din trecut, aduse în prezent. Pe parcursul desfășurării focus grupului, și în timp ce obțineam răspunsurile lor, am urmărit și dinamica de grup și felul în care elevii solicitau și se adaptau părerilor prietenilor lor.
- Al treilea stadiu al cercetării a fost cantitativ și s-a desfășurat după o săptămână de la întoarcerea din călătorie. Elevii au răspuns la un alt chestionar, construit de asemenea cu întrebări închise și deschise. Chestionarul a atins aceleași teme ca și cel anterior, concentrându-se pe schimbările survenite între plecare și revenire.

Cercetarea a fost realizată pe un eșantion complet de elevi participanți la excursia în Polonia din 2010, cu vârste cuprinse între 17 și 18 ani. Investigația a urmărit înțelegerea contribuției pe

care această activitate gen excursie o are la dezvoltarea elevilor, dar și atitudinile lor la nivel emoțional, social și național. De asemenea, cercetarea a vizat și influența pe care excursia o are asupra atitudinilor față de societate și stat în lumina criticilor aduse acestor activități.

Obiectivele principale au fost:

1. *La nivel individual*: să identifice felul în care elevii se plasează pe ei înșiși în viață, care sunt sentimentele și așteptările acestora legate de călătorie, de ce sunt elevi care nu doresc să meargă în călătoriile rememorative, ce anume îi încurajează pe cei care o fac cum resimt și percep elevii excursia înainte și după aceasta, precum și alte teme asociate care sunt examinate în cercetare;
2. *La nivel social*: care este locul adolescenților printre cei de aceeași vârstă? Au încredere în aceștia ca grup de suport? Au nevoie de susținerea și încurajarea grupului lor de vârstă? Ce înseamnă o persoană slabă, din punctul lor de vedere?
3. *La nivel național*: cum este perceput statul Israel de către elevii adolescenți care merg în călătorie? Dar la revenire? Care este locul minorității arabe ca cetățeni ai statului? Care sunt semnificațiile steagului și stemei pe parcursul și după revenirea acasă? Cum se exprimă angajamentul acestora față de națiunea israeliană?

Cercetarea cu **metodologie mixtă** a inclus *chestionarul* și *focus grupul*:

- chestionar standardizat cu întrebări închise și deschise, înainte de călătorie;
- focus grup după vizita lagărului de concentrare, aplicat în miezul călătoriei;
- chestionar standardizat cu întrebări închise și deschise, după călătorie.

3. Principalele rezultate ale cercetării călătoriei în Polonia: dimensiunea emoțională, socială și a identității naționale

Călătoria spre Polonia a fost concepută ca una a identităților participanților. Din perspectivă emoțională, elevii au parcurs de maturare și maturitate în drumul lor de la adolescență la maturitate. În dimensiunea socială, participanții au dezvoltat percepții noi legate de relațiile cu prietenii lor. Ei nu s-au mai simțit simpli colegi sau coechipieri, detașând sentimente mai profunde de apropiere prin mecanisme complexe care să-i sprijine în a face față provocărilor emoționale ale acestei excursii. În plus, participanții și-au schimbat viziunea asupra propriilor familii spre sentimente de apropiere și legături solide. Din perspectivă națională, participanții au reușit să-și identifice și să dezvolte identitatea de cetățeni ai țării lor pe care sunt chemați să o apere, cu sentimental datoriei. Deși au apărut mici indicii ale sentimentului naționalist, pe ansamblu acesta a apărut în investigație ca un fenomen marginal.

Rezultatele au arătat că excursia, în toate stadiile acesteia, a avut o contribuție semnificativă la autocunoașterea și schimbarea atitudinilor adolescenților la nivelele: emoțional, social și național. Urmărind aceste percepții înainte și după excursie, apar diferențe atitudinale semnificative la toate cele trei nivele urmărite. Călătoria a influențat atitudinea elevilor de liceu față de societate și stat. La nivel emoțional, elevii s-au întors mai maturi decât se arătau înainte de plecare. La nivel social, ei au apreciat în mai mare măsură importanța societății și familiei în viața lor. Ilustrativ, expun distribuția după testul ANOVA la unul dintre itemii chestionarului:

Tabel 1: Analiza ANOVA a dimensiunii sociale – băieți și fete, înainte și după

<i>Social</i>	<i>Boys Before n=33</i>		<i>Girls Before n=62</i>		<i>Boys After n=43</i>		<i>Girls After n=53</i>		<i>F</i>	<i>Sig.</i>
	<i>S.D.</i>	<i>M</i>	<i>S.D.</i>	<i>M</i>	<i>S.D.</i>	<i>M</i>	<i>S.D.</i>	<i>M</i>		
7.1. Experiences of past journey participants	1.33	2.97	1.01	3.81	1.33	3.12	.99	3.79	6.64	.00
7.4. Family stories about the Holocaust	1.64	3.42	1.71	3.36	1.46	3.37	1.32	3.77	.84	.47
7.5. It was important to visit places where my family lived	1.85	3.03	1.77	3.17	1.62	2.95	1.54	3.60	1.43	.23
7.6. The family was interested in my going	1.21	4.09	1.09	4.05	1.09	4.09	1.06	3.85	.54	.66
7.7. I wanted to go on the journey with my friends	1.38	2.73	1.32	3.06	1.15	3.70	1.28	3.55	4.93	.00
15.15. I wanted to hear personal stories about my friends' families	1.14	4.00	.59	4.55	1.06	4.07	.75	4.51	4.99	.00
15.20. I got to know my friends better	1.41	3.39	1.21	3.74	1.08	3.67	1.12	4.02	1.92	.13
17.1. Strength	1.39	3.55	1.16	3.89	1.38	3.63	1.06	3.96	1.16	.33
17.4. Cohesion	1.25	3.61	1.22	4.13	1.08	4.02	.88	4.36	3.21	.02
18.3. Friends who went on the journey with me enabled me to cope with the experiences of the journey	1.17	4.12	.82	4.47	1.08	3.98	.87	4.57	3.94	.01
18.4. The staff who accompanied me on the journey supported me when I needed it.	1.46	3.61	.88	4.19	1.08	3.79	.72	4.43	5.99	.00
18.5. Cohesion which developed during preparation enabled me to experience things profoundly.	1.24	4.03	.69	4.44	1.02	4.05	.59	4.64	5.44	.00
19.1. The journey strengthened my ties with my family	1.46	3.58	1.28	3.59	1.30	3.44	1.07	3.87	.98	.40

La nivel național, statul a fost perceput într-o mai mare măsură ca o plasă a siguranței și ca un loc unde merită să trăiești, să îl aperi și unde să-ți dezvolti aspirațiile de viață. Elevii s-au întors cu experiențe profunde legate de dimensiunile menționate.

În acord cu alte studii pe subiect, cercetarea noastră a indicat semnificative diferențe în percepții, după variabila de gen, la aproape toți itemii incluși în instrumentul de cercetare, în speță chestionar.

Implicații practice. Concluziile extrase din discutarea rezultatelor obținute la diferite teme abordate empiric, arată că elevii reînțorși din Polonia și-au îmbogățit percepțiile la toate cele trei nivele avute în vedere (emoțional, social și național). Trăirile naționale și universale au diversificat perspectiva adolescenților, lărgind orizontul de cunoaștere, autocunoaștere și introspecție individuală și percepție socială mai largă. Oricum, rezultatele impun o atenție specială în arii care necesită îmbunătățiri, și posibil schimbări în designul călătoriilor programate.

Se pune și problema vârstei. Posibil ca cei de 17 ani să fie diferiți de cei de 18 ani, aflați în ultima clasă de liceu, fiind posibil ca o idee bună să fie angajarea în aceste excursii la 18 ani. Cei dn urmă, deși doar cu un an mai mare, au dovedit o maturizare mai semnificativă, mai rapidă și mai amplă în urma excursiei, procese de introspecție și de procesare a informației mai adânci, cu schimbări mai profunde.

Luarea în considerare a tuturor elementelor menționate în procesul de pregătire este cheia unei excursii reușite. Elevii participanți se află în stadiul final al adolescenței, iar organizatorii au responsabilitatea de a selecta membrii participanți din rândul elevilor și profesorilor care îi vor însoți. Identificarea participanților are puncte tari și puncte slabe, grupul de adulți și adolescenți trebuind să fie balansat în așa fel încât fiecare să fie capabil să ofere celorlalți suport și soluții pe parcursul călătoriei. Procesul de identificare se bazează pe un chestionar aplicat elevilor. Acest instrument țintește spre stabilirea gradului de pregătire psiho-cognitiv-emoțională și spre percepția elevilor legată de adaptarea la problemele care pot apărea pe parcursul acestei activități.

Elevii trebuie să fie maturi emoțional și pregătiți să absoarbă informațiile la care vor fi expuși în cadrul învățării experiențiale. Informația acumulată în timpul procesului de pregătire urmărește să ofere instrumentele și informațiile factuale necesare înainte de excursie, prin expunerea unui tablou de fundal despre ruta călătoriei, vizând locuri cu valențe istorice și sociale. Construirea planului călătoriei pe terenul istoriilor personale cu care aceștia vin de acasă sau din mediul apropiat, îi determină pe elevi să se simtă mai apropiați unii de alții. Este o idee bună și dotarea anterioară a elevilor cu mai multe povești personale care pot fi citite în timpul

călătoriei în locurile unde acestea se potrivesc, evenimential și mnemonic. Astfel se pot îmbogăți achizițiile cognitive, dar și stabili prin workshopuri la sfârșitul fiecărei zile. Ghidurile practice pot ajuta și adulții să își îmbunătățească abilitățile de coordonare și negociere, dar și să își asume conștient responsabilitățile care le revin.

Pregătirea nivelului emoțional pe parcursul pregătirii. Deoarece unele studii publicate recent insistă asupra daunelor afective aduse adolescenților care merg în călătoria în Polonia, prin vizitarea lagărelor morții, accentuând traumele emoționale, în lucrare am pus problema asocierii dintre lumea emoțiilor și abilitatea tinerilor de a asuma și internaliza afectiv, moral și valoric evenimentele pe care le trăiesc în urma acestei experiențe. Școala trebuie să construiască un model complex de abordare, prin care să fie consultați profesioniștii cum ar fi consilierii și terapeuții specializați în probleme psihiatrice (Mimouni-Bloch et al., 2012), precum și alți specialiști, cum ar fi experți în psihologie și sociologie. Acest model se va adresa lumii emoțiilor adolescenților, și se va concentra pe elevii ai căror familii au experiențe traumatiche. Se ridică astfel serioase probleme morale și etice legate de efectele emoționalității ridicate asupra celor vulnerabili, precum și capacitatea de consiliere a acestora.

Abordarea sensului identificării în timpul pregătirii. Comparația cu rezultate ale unor alte cercetări aduce în față delicate balanță, care este și un obiectiv, de a păstra atitudinile naționale fără a cădea în naționalism, așa cum conchide și cercetarea lui Kimchi (2011). Trebuie să ne asumăm o pregătire adecvată unde să fie alese cu grijă temele workshopurilor, precum și alegerea unor ghizi experimentați care pot să ofere informații corecte și concluzii raționale, care să elimine riscul ca tinerii adolescenți să alunece în naționalism. Modul cel mai ușor în care putem ca adulți, să obținem rezultate pozitive este să evităm extremismele în orice direcție, deoarece responsabilitatea ne revine nouă, ca adulți și mai ales ca profesori. Este în curs elaborarea unui model care poate evita atitudinile și manifestările rasiste, expuse în cercetarea menționată. În cercetarea mea, un mic număr de elevi au făcut comentarii rasiste, sau s-au întors din Polonia cu un mai puternic sentiment naționalist, dar această problemă consider că trebuie aprofundată. Pregătirea include teme morale universale și angajează aspecte legate de umanitate, de garantarea drepturilor omului și libertăților sale.

Călătoria în Polonia tratează tema rasismului ca pe un subiect important atât în pregătirea prealabilă cât și în călătoria propriu-zisă. Este important să se realizeze o secțiune de învățare, un curs special despre rasism dintr-o perspectivă universală, care să fie integrate pe tot parcursul procesului călătoriei în Polonia. Poate ar fi trebuit să adaug întrebări factuale care să urmărească mai îndeaproape dacă familiile adolescenților au avut victime și care este raportarea elevilor la

aceste istorii de familie, petru o mai atentă urmărire a evoluției lor emoționale în timpul și după finalizarea călătoriei.

Îmbogățirea viziunii universale despre lume a elevilor. Atitudinile elevilor față de grupul de tineri în general, și față de tinerii germani și polonezi în particular, sunt temporare, parțiale locale și nu sunt de durată. Realitatea lumii înconjurătoare necesită din partea adolescenților atitudini mai profunde și găsirea modurilor în care să se angajeze în relații cu tinerii din exterior. Relativ la această problemă, în viitor sper să găsesc o modalitate de a organiza activități care să conducă la găsirea unor punți de cunoaștere și comunicare între tinerii români și israelieni, bazate pe teme comune și valori morale. În paralel cu alte probleme discutate cu adolescenții, urmăresc să particip activ într-o echipă pe care o voi alcătui pe baza unui astfel de program.

Limite ale cercetării. Unele limite ale cercetării îmi erau cunoscute înainte de începerea acesteia, iar altele au apărut pe parcursul investigației concrete.

1. Poziția mea ca cercetător – am fost șef al delegațiilor de tineri din Polonia mai bine de 10 ani, planificând și aplicând planurile acestor expediții la liceul Ort Bialik, unde sunt profesor și pedagog. Activitatea se bezează pe cadrul legal al Ministerului Educației, care oferă școlii autonomie într-o serie largă de domenii. Poziția mea ca cercetător are avantaje și dezavantaje. Excursiile care se desfășoară în prezent nu pot fi urmărite de mine, deci nu le pot compara cu cele anterioare, deoarece am decis să mă detașez în scop științific după ultima excursie din anul 2010. Această desprindere m-a ajutat să văd tema cercetată într-o lumină nouă, mai obiectivă și critică. Oricum, experiența acumulată și observarea participativă mi-a permis să interpretez mai clar rezultatele, fiind observator implicat în toate etapele călătoriilor întreprinse – *biasul cercetătorului*.
2. Datorită poziției mele în managementul școlii unde am desfășurat cercetarea, trebuie să menționez că elevii au fost informați legat de obiectivele cercetării, și de faptul că aplicarea chestionarelor și focus grupurile fac parte din cercetare. Este posibil ca o parte din răspunsuri să fi fost distorsionate de aceste elemente - *dezirabilitate socială*.
3. Eșantionul consistă doar din elevi evrei care învață la un liceu particular. Cercetarea nu a fost legată de aria religioasă, unde participanții sunt ortodocși, conservatori, sau evrei reformați. Totuși, poate că cercetarea ar fi trebuit să ia în considerare atitudinile religioase în analiza datelor - *posibilitate redusă de comparație*.
4. Cercetarea nu a tratat originea etnică a participanților la călătorie, chiar dacă unii dintre ei provin din familii emigrate din țări arabe, unde discriminarea evreilor a fost un fenomen restrâns și marginal, pe când alții provind din familii emigrate din Europa, unde

majoritatea familiilor au avut de suferit. Așadar vocile participanților la cercetare pornesc de la backgrounduri familiale diferite.

5. Cercetarea nu s-a adresat la început celor care provin din familii care au suferit pierderi în urma Holocaustului sau după aceea (război, acte de terorism), datorate apartenenței naționale evreiești. Aceste infirmații însă ar putea explica mai bine manifestările radicale sau comportamentul emoțional extrem pe parcursul călătoriei.
6. Cercetarea nu a urmărit backgroundul, istoria personală a profesorilor și ghizilor participanți la călătoria în Polonia.
7. Cercetarea nu s-a desfășurat în cadrul activităților educaționale și publice care organizează astfel de excursii în scopul educării publice legate de problema Holocaustului și Resurecției, tematici care au fost de altfel atinse în cercetarea proprie.

4. Contribuțiile cercetării și posibile deschideri spre cercetări viitoare

Cercetarea contribuie atât la cunoașterea teoretică, cât și la cea practică.

În primul rând, cercetarea a contribuit la *acumularea cunoașterii privind învățarea experiențială și caracteristicile unice ale învățării și predării/ghidării în afara școlii* lucrând cu elevi aflați la finalul vârstei adolescenței într-un mediu nefamiliar. Încercând să asociez caracteristicile pregătirii și rezultatele și acumulările emoționale, sociale și naționale ale călătoriei, la fel ca și conturarea conținutului pedagogic al ghidării într-un loc ciudat, am stabilit o serie de cadre obiective de analiză. În ciuda a numeroase studii legate de învățarea la clasă, educația exterioară mediului școlar și influența acesteia sunt destul de puțin studiate.

La *nivel practic*, urmând viziunea politicii Ministerului Educației (1988), responsabilii școlari pentru activitățile socio-morale, organizațiile care au ca activitate rememorarea Holocaustului și ghizii specializați văd călătoria ca având o semnificație educațională pe linia insuflării dragostei de patrie și a conservării valorilor naționale. Cercetarea mea a vizat însă și dimensiuni psihologice și sociale mai extinse.

Apar și așteptări adiționale de la călătoriile în Polonia, cum ar fi coeziunea socială, învățarea profundă și contribuția acestora la ceea ce se învață la clasă etc. Rezultatele cercetării au permis de asemenea o mai bună evaluare a influenței călătoriei în diverse domenii. Astfel, planificatorii călătoriei, ghizii și profesorii, de obicei acționează intuitiv și sunt străini de componentele și caracteristicile acestei ghidări. Cercetarea prezintă un alt unghi al procesului de învățare al adolescenților, prin familiarizarea cu felul în care se aplică programul de pregătire într-o manieră optimă pentru a atinge potențialul educațional al expediției. Rezultatele obținute *contribuie la recomandările de îmbunătățire și realizarea mai eficientă a ghidajului teoretic*, atât pentru sistemul educațional cât și pentru organizațiile specializate în ghidare și consiliere.

Contribuția universală. Datele cercetării sugerează un model de îmbunătățire a relațiilor adolescenților cu societatea, cu familia și statul Israel. Acest proces este mediat de aplicarea meticuloasă a procesului de pregătire și echilibrarea rutei excursiei cu obiective diverse. Toate acestea stau sub semnul cunoașterii adecvate a unui eveniment traumatic la nivel național cu care s-a confruntat națiunea evreiască. Din perspectivă universală, fiecare națiune a trecut prin evenimente traumatice în trecutul apropiat sau îndepărtat. Adolescenții tind să se distanțeze de moștenirea istorică și de identitatea națională. Poate relația dintre adolescenți și statul în care trăiesc să fie stabilită prin intermediul unei abordări “non-traumatice” a unui eveniment național traumatic? Această întrebare rămâne deschisă.

Cercetări viitoare. Cercetarea întreprinsă pe un eșantion de tineri evrei israelieni invită la o cercetare paralelă asupra populației arabe, și ei cetățeni ai statului Israel. Ar fi binevenită și relevantă realizarea unei comparații între două astfel de eșantioane. Pornind de la cercetarea din teza de doctorat, ar fi interesant să contruiesc, pregătesc și să investighez o delegație compusă din liceeni evrei și arabi, care să experimenteze timp de două săptămâni coexistența, dar și schimbările înregistrate între stadiul inițial și cel final (la întoarcerea acasă). Acesta ar presupune o pregătire lungă, dar unică.

Una din concluziile personale ca cercetător este asociată perspectivei universale. Aș dori să fac parte dintr-o echipă care să construiască o punte de legătură Israel-România, prin alcătuirea unei delegații de tineri israelieni spre locurile istorice legate de Holocaust, precum și de locurile care reprezintă momente istorice traumatizante pentru români (ale regimului comunist). Un program de pregătire în acest sens ar impune o serie de elemente noi, dar este extrem de promițător în termeni de rezultate așteptate. Dacă un astfel de program ar putea fi implementat cu succes, o vizită a tinerilor români în Israel ar rotunji demersul. Această expediție ar putea fi cercetată mai amplu, pe multiple dimensiuni.

Referințele bibliografice ale tezei

- Adler, A. (1927). *The Practice and Theory of Individual Psychology*. New York: Harcourt Brace.
- Aharonson, M. (1999). *Memory as History and history as Memory*, Ramat Gan Museum.
- Alon, Y. (1959). *Total sand*. Hakibutz Hameuhad. (In Hebrew).
- Andresen, L., Boud, D., & Cohen, R. (2000). Experience-based learning. *Understanding adult education and training*, 2, 225-239.
- Arksey, H., and Knight, P. T. (1999). *Interviewing for social scientists*. London: Sage.
- Aron, R. (1965). *Main currents in sociological thought: Durkheim, Pareto, Weber* (Vol. 2). Transaction Pub.
- Asher, I. (2006). *The Ecological Environment Where Our Adolescents Develop* (According to a lecture given by Dr. Asher Idan). (In Hebrew).
- Auron, Y. (2007). *The pain of knowledge – Holocaust and Genocide issues in Education*, The Open University Publishing.
- Bandura, A. (1978). The Self System in reciprocal determinism. *American Psychologist*, 33.

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.
- Barbie, Z. (1995). Reading the Past Against the Grain: The Shape of Memory Studies. *Review and Criticism*. June, 217-218.
- Bauer, Y. (2001). *Jews for Sale? Nazi-Jewish Negotiations 1933-1945* (Hebrew Edition). Translated by Carmit Guy. Jerusalem: Yad Vashem.
- Ben-Amotz, D. (1968). *To Remember, to Forget*. Tel-Aviv: Amikam. (In Hebrew).
- Ben-Zion, T. (1963). *Children of the Shadows*. Amikam Publishing. (In Hebrew).
- Bilsky, L. (1999). The Kastner Trial. In A. Ofir (Ed.), *Fifty to Forty Eight – A Special Edition of Theory and Criticism* (pp. 125-133). Jerusalem: Van Leer Institute and Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad. Vol. 12 – 23. (In Hebrew).
- Boud, D., Keogh, R., & Walker, D. (1985). *Reflection: Turning experience into learning*. London: Kogan Page.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1988). *Homo Academicus*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P., & Parkhurst P. F. (1999). *On Television*. Translation from French by G.S. Neri. Tel-Aviv Bavel Publishing (Hebrew).
- Bruner, J. (1996). *The culture of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bryman, A. (2008) *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.
- Carmon, A. (1980). *Holocaust*. Jerusalem: Ministry of Education and Culture.
- Carver, C., Scherier, M., & Weintraub, J. (1989). Assessing coping strategies: A Theoretically Based Approach, *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Chodorow, N. (1981). Oedipal asymmetries and heterosexual knots. In S. Cox (Ed.), *Female Psychology: The Emerging Self* (pp. 228-247). New-York: St. Martin Press.
- Clancy, D. (2002). *A play: The Timekeepers*. Cameri Theatre.
- Cohen, M. (2004). *The Reflection of the Holocaust in the Curriculum. A Comparative Analysis of Curricula in Literature and History for 7th – 12th Grades in Secular and Religious Education*. An M.A. thesis. Bar Ilan University. (In Hebrew).
- Cohen, L., Mansion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education* (sixth edition). London: Routledge Ltd.
- Corning, P. A. (1982). Durkheim and Spencer, *British Journal of Sociology*, 359-382.
- Crant, J. M. (2000). Proactive behavior in organizations, *Journal of management*, 26(3), 435-462.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. L., & Hanson, W. E. (2003). Advanced mixed methods research designs. In *Handbook of mixed methods in social and behavioral research* (pp. 209-240). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2005). *The Sage handbook of qualitative research*. London: Sage Publications Inc.
- Dewey, J., & Think, H. W. (1933). *A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston: DC Heath and Company.
- Durkheim, E. (1912/1995). The Origins of these Beliefs. In E. Durkheim (author). *The Elementary Forms of Religious Life* (pp. 208-224), translated by K. Fields. New York: Free Press.
- Durkheim, E. (1897/1952). *Suicide: A Study in Sociology*, translated by J. A. Spaulding & G. Simpson. London: Routledge & Kegan Paul.
- Dushik, L., & Tzabar Ben-Y. T. (2001). *Traditions and Streams in Qualitative Research: Ethics And The Qualitative Researcher*. Lod: Dvir
- Elkana, Y. (1988). In praise of silence. *Ha'aretz*, 2.3, 13.
- Elkind, D. (1974). *Children and adolescents; interpretive essays on Jean Piaget*. Oxford: Oxford University Press.
- Elon, A. (2003). *The Pity of it All: a portrait of the German-Jewish epoch, 1743-1933*. New York: Picador.
- Feldman, J. (2001). *In the Footsteps of Holocaust Survivors and Israelis: Youth Delegations to Poland and National Identity*. An M.A thesis, Beersheba University. (In Hebrew).
- Fetterman, D.M. (2009). *Ethnography: Step-by-step* (Vol. 17). New York: Sage Publications Inc.
- Feniger, O. (1978). *The World Lived within Me* (first ed). Israel: Jerusalem Academic Press.
- Fink, L.D. (2010). *What is Significant learning?* University of Oklahoma Significant Learning Website, Program for Instructional Innovation at the University of Oklahoma, online a t [www.ou.edu/pii/significant/WHAT% 20IS. pdf](http://www.ou.edu/pii/significant/WHAT%20IS.pdf), 3.

- Fisherman S., & Kaniel, S. (2004). Changes in adolescents' self-identity following the visits Poland. *Page*, 37, 182-202.
- Flavell, J. H., & Miller, P. H. (1998). Social cognition. In D. Kuhn & R. Siegler (Eds.), *Handbook of child psychology* (fifth ed.), vol. 2. Cognition, perception and language development (pp. 851-898). New York: Wiley.
- Frese, M., & Fay, D. (2001). Personal initiative: An active performance concept for work in the 21st century. *Research in organizational behavior*, 23, 133-188.
- Friedländer, S. (2006). *Nazi Germany and the Jews Vol, 1, the Years of Persecution, 1933-1939*. Tel-Aviv: Am Oved.
- Friedländer, S. (2008). *Nazi Germany and the Jews Vol, 2, the Years of Extermination, 1939-1945*. Tel-Aviv: Am Oved.
- Gane, M. (Ed.) (1992). *The radical sociology of Durkheim and Mauss*. London: Routledge.
- Geertz, C. (1973). *Description: Toward an interpretive theory of culture, the interpretation of culture*. Retrieved August, 18, 2007.
- Gertz, N. (2004). *The Birth of the Jew from the Hebrew*. Tel-Aviv: Open University-Am Oved (In Hebrew).
- Gilligan, C. (1989). *Making connections*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilligan, C., McLean, J. T., & Sullivan, A. M. (1997). *Between Voice and Silence: Women and Girls, Race and Relationship*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gilligan, C. (2011) *where are we coming from? Where are we going? Reflections on the lives of women*. The law Volume 16 (1-2). Israel: School of Law, College of Management.
- Gillis, H. L., & Thomsen, D. (1996). *A research update (1992-1995) of adventure therapy: Challenge activities and ropes courses, wilderness expeditions, and residential camping programs*. In Coalition for Education in the Outdoors Symposium. Symposium conducted at Bradford Woods, Indiana University, Martinsville.
- Golan, A. (1998). *Expressions of his youth in the postmodern era: Case admiration (Fandom) among teenagers* (pp. 56-60, pp. 100-105). Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, Faculty of Social Sciences.
- Gold, R. L. (1957). Roles in sociological field observations. *Soc. F.*, 36, 217.
- Goldhagen, J. D. (1996). *Hitler's Willing Executioners*. New York: Alfred A. Knopf.
- Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry* (Vol. 9). New Jersey, US: Jossey-Bass, Wiley.
- Guri, H. (2001). *In front of the glass box - the Eichmann trial in Jerusalem*. Israel: Hakibutz Hameuhad. (In Hebrew).
- Gutman, I. (Ed.) (1996). *Major changes within the Jewish people in the wake of the Holocaust*. Proceedings of the Ninth Yad Vashem international historical conference, Jerusalem: Yad Vashem.
- Gutman, I. (Ed.) (1990). *Encyclopedia of the Holocaust*. Yad Vashem and Hakibbutz Haartzit Publications. (In Hebrew).
- Halbwachs M. (1950/1980). *The Collective Memory*. New York: Harper and Row Publishers.
- Halbwachs M. (1992). On Collective Memory. In L.A. Coser (Ed.), *Introduction: Maurice Halbwachs 1877-1945* (pp. 1-34). Chicago: University of Chicago Press.
- Harel, J., Ellenbogen – Frankovits, S., Molho, M., Abu – Asba, K., Hviv, J., & Youth in Israel (2002). *Social Well Being, Health and At-risk Behaviors - a National Perspective*. Summary of the Second Research Findings. Jerusalem: Brookdale Institute, the Center for Children and Adolescents. (In Hebrew).
- Harel, N. (2005). *Central Issues of Public Policy Regarding Adolescents in Israel*. An internal Document of the Center for Researching Policy and Treatment of Youth Adolescents. Tel-Aviv: Sifriyat Hapo'alim. (In Hebrew).
- Harff, B. (2003). No lessons learned from the Holocaust Assessing risks of genocide and political mass murder since 1955. *American Political Science Review*, 97, No.1, 57-73.
- Harff, B., & Gurr, T. R. (1988). Toward Empirical Theory of Genocides and Politicides: Identification and Measurement of Cases since 1945. *International Studies Quarterly*, 32, No. 3, 359–371.
- Hasfari, S. (1996). *Hametz*. Israel: Or-Am Publishing. (In Hebrew).
- Hazan, H. (2001). Another voice: the sound qualitative research. In A. Gained & B. Joshua (Eds.), *Traditions and qualitative research streams* (pp. 9-12). Lod: Dvir.
- Israelashvili, M. (1992). *Sharp Curve*. Tel-Aviv: Ramot. (In Hebrew).

- Israelashvili, M. (2002). Fostering adolescents' coping skills – An Action Theory approach. *Canadian Journal of Counseling*, 36, 211-220. (In Hebrew).
- Jarvis, P. (1987). *Adult Learning in the Social Context*, London: Croom Helm.
- Josselson, R. (2004). The hermeneutics of faith and the hermeneutics of suspicion. *Narrative Inquiry*, 14(1), 1-28.
- Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2003a). *Transfer of family values: the effects of family background and implications for academic success*. Jerusalem Institute for Innovation in Education at the National Council of Jewish Women in the United States, the Hebrew University of Jerusalem, School of Education.
- Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2003b). Parenting and adolescents' accuracy in perceiving parental values. *Child Development*, 73, 595-611.
- Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2004). Identity formation and parent-child value congruence in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 439-458.
- Kacen L., & Krumer-Nevo, M. (2010). *Data Analysis in Qualitative Research*. Beer-Sheva: Ben Gurion University Publishing. (In Hebrew).
- Kaplan, O. (2003). *Researchers, market research and implemented in Israel*. Tel Aviv: Globe - The Library.
- Katan, L., & Shachar, A. (2001). The Trip that didn't become a journey. *Interior: a journal of culture, society and education*, Issue 16, 3-10.
- Keating, D. P., Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2004). Cognitive and brain development. In *Handbook of adolescent psychology*, vol. 2 (pp. 45-84). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Keren, N. (1985). *The Influence of Public Opinion Shapers on the One Hand and Holocaust Research on the Other Hand on the Development of Educational Discussion and Curricula Pertaining to Teaching the Holocaust in High schools and Informal Education between 1948 – 1981*. Ph.D. Thesis. Jerusalem: Hebrew University. (In Hebrew).
- Keren, N. (1998). Preserving Memory in oblivion: The Struggle for Holocaust Studies in Israel. In *Times*, No. 64, 56-64. A published quarter of History, Center for Educational Technology.
- Keren, N. (1999). *Holocaust - Journey to the memory*. Israel: Tel-Aviv Books. (In Hebrew).
- Kertzer, D.I. (1988). *Ritual Politics and Power*. In J. Feldman (Ed.), *In the Footsteps of Holocaust Survivors and Israelis: Youth Delegations to Poland and National Identity* (pp. 168-169). London: Yale University Press.
- Kimchi, S. (2011). Journey to Poland strengthens Israeli and Jewish identity and extremism toward the Arab minority. In Ben-Artzi (Ed.), *Line education – the information data base*. vol 547. Retrieved in January 12 2013 from <http://portal.macam.ac.il/ArticlePage.aspx?id=3818>
- Kirk, J., & Miller, M. L. (1985). *Reliability and validity in qualitative research* (Vol. 1). New York: Sage Publications Inc.
- Klein, A. (2000). Processes of construction of gender in schools. In S. Shlasky (Ed.), *Sexuality and Gender in Education* (pp. 113-134). Tel Aviv, Israel: Ramot Publishing.
- Klingman, A., & Hochdorf, Z. (1983). *Coping with the Distress of Adolescence*. Booklet published by Shefi and Haifa University. (In Hebrew).
- Klingman, A., & Erhard, R. (2004). *School counseling in a changing Society*. Israel: Ramot Publishing – Raanana.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Kovner, A. (1998). *Delay the tearing*. Tel Aviv: Am Oved.
- Layder, D. (2005). *Understanding social theory*. London, New York: Sage Publications Limited.
- Laor, D. (1996). Hanna Senesh and Israel Kastner: Image and Counter Image. In S. Hazikaron (Ed.), *Jerusalem: Yad Vashem*, 20. (pp. 10 – 17). (In Hebrew).
- Lau, Y. (2005) *Do Not Raise a Hand Against the Boy*. Is a memoir about his experiences in the Holocaust, released on the 55th anniversary of Buchenwald's liberation.
- Lev, M. (2007). Travel teenagers into memory. In M. Shmida & Sh. Romi (Eds.), *Education in the Formal reality changes* (pp. 219-239). Jerusalem: Magnes Press - Hebrew University.
- Lev, M., Shadmi, H., & Ben-Ezra, J. (2006). *A journey of a man following people*. Published by the Ministry of Education - Psychological its services - Counseling cooperation Director of Social Education. (In Hebrew).

- Levy, A., & Miron, M. (2002). Taxonomy effective contribution to promoting education and values. In N. Maslovaty & Y. Iram (Eds.), *Values education in various teaching contexts* (pp. 315-334). Tel - Aviv: Ramot Publishing - Tel - Aviv University.
- Lemkin, R., & Power, S. (2005). Axis Rule In Occupied Europe: Laws Of Occupation, Analysis Of Government, Proposals For Redress. *Lawbook Exchange*, 79-95.
- Lerner, M. (1988). *Kastner*. Tel-Aviv: Or-Am. (In Hebrew).
- Lerner, M., & Barabash, U. (Director) (1994). *The Kastner Trial*. Produced by the Israeli Television. (In Hebrew).
- Levitzky, N. (2010). Process of building a theory based on a study of narrative. In L. Cassin & M. Cromer Nevo (Eds.), *Qualitative data analysis* (pp. 383-412). Beersheba: Publishing Ben - Gurion University.
- Lever, J. (1983). *Soccer madness*. Illinois: Waveland Press, Inc.
- Lewin, K. (1942). Field Theory and Learning. In: D. Cartwright (Ed.), *Field Theory in Social Science: selected theoretical papers* (pp. 60-86). London: Social Science Paperbacks.
- Lindenstrauss, M. (2012). *The State Comptroller Report for 2011*. The state of Israel.
- Locke, J. (1972). *An Essay Concerning Human Understanding* (Hebrew Translation by J. Or). Jerusalem: Magnes, p. 459.
- Lomski-Feder, E. (1997). Stories of Former Soldiers: The Interaction between Personal Memory and Social Memory of War. In *Theory and Criticism. Jerusalem* (pp. 59 – 79). Van Leer Institute and Hakibbutz Hameuchad Publications, 11. (In Hebrew).
- Lotan, O. (2005). *Education for gender equality*, Research and Information Center Committee, July 2005, Second Edition CEO - publication of regulations (2002) 9:4-4) paragraph 1.1.
- Maccoby, E.(2000). Perspectives on gender development. *International Journal of Behavioral Development* , 24, 394-406.
- Macionis, J. J., Benokraitis, N. V., & Ravelli, B. D. (Eds.). (1998). *Seeing ourselves: classic, contemporary, and cross-cultural readings in sociology*. New Jersey: Prentice Hall.
- Macionis, J. J. (1999). *Sociology* (7th Edition). New Jersey: Prentice Hall.
- Maslovaty, N. & Iram, Y. (2002). *Values education in various teaching contexts*. Tel Aviv: Ramot Publishing.
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching*. London: Sage Publications Limited.
- Mayseless, O., & Solomon, G. (2005). Characteristics of Israeli youth - contradictory and complementary poles, self-confidence and sense of pressure, proximity and friction, and conformity – compliance (pp. 141-161). In C. Rahav, J. Wosner & S.M. Wonder (Eds.), *Youth in Israel in 2004*. Tel - Aviv University: Center for Interdisciplinary Research for Children and Youth.
- McNay, L. (1999). Gender, Habitus and the Field Pierre Bourdieu and the Limits of Reflexivity. *Theory, Culture and Society*, 16(1), 95-117.
- Meged, A. (1958). *Hannah Senesh (Lador series)*. Israel: Hakibbutz Hameuchad.
- Melech, C., & Schwartz, S. H. (2000). *Developed values during adolescence* - Research Report. Jerusalem, Ministry of Education and Culture.
- Mimouni-Bloch A., Rostami S., & Bloch Y. (2012). *Can Holocaust Memorial journeys cause PTSD?* Presented paper – Sackler Faculty of Medicine, Tel-Aviv University, Israel.
- Miligram, N. (2000). Children under pressure. In A. Klingman, A. Raviv & B. Stein (Eds.), *Children under pressure. Characteristics and psychological interventions* (pp. 13-56). Israel Ministry of Education, Counseling Psychology Services.
- Milner, I. (2003). *Tears of the Past – Biography, Identity and Memory in the Second Generation's Narratives*. Tel-Aviv University, Am-Oved, p. 9. (In Hebrew).
- Morgan, D. L. (1988). *Focus groups as qualitative research*. London: Sage Publications, Inc.
- Moss, R. (1988). *Theories about Adolescence*. Tel-Aviv: Sifriyat Hapo'alim. (In Hebrew).
- Ofrat, G. (1975). The Realism poetic of the shadow children between the past and the present. *Cherickover*, 91-103. (In Hebrew).
- Olick, J. K. (1999). Collective Memory: The Two Culture. In *Sociological Theory*, 17(3), 333-348. New York: American Sociological Association.
- Patton, M. Q. (1980). *Qualitative evaluation methods*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Pazi, I., Serna, H., & Ron, M. (1988). *Adolescence and Youth – Group Meetings and Activities for Youth*. Haifa: Ach Publications. (In Hebrew).
- Penzer, M., & Shadmi, H. (2003). *Dealing with emergency situations at school*. Psychological Counseling Service of the Ministry of Education. (In Hebrew).

Pidgeon, N. (1996). Grounded Theory: Theoretical Background. In J. T. R. Richardson (Ed.), *Handbook of Qualitative Research Society Books. Methods* (pp. 75-85). Leicester: The British Psychological.

Pipher, M. (1997). *Hunger Pains: The Modern Woman's Tragic Quest for Thinness*. New York: Ballantine Books.

Plum, H. (1995). *Adolescents*. Reches Publications. (In Hebrew).

Power, S. (2002). *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. New York: Harper&Collins Publishers.

RAMA – the National Authority Measurement and Evaluation in Education. (2011). *Evaluation of Youth Travel to Poland in 2009, the effects of cognitive, moral and emotional*. Israel: The Israeli Ministry of Education.

Rapaport, T. (1995). Adolescents and Adolescence in Israel. In H. Plum (Ed.), *Adolescents*. Israel: Reches Publications. (In Hebrew).

Rauner, A. (2010). *Hidden objectives of the trip to Poland*. Ynet, August 25, section views.

Romi, S., & Lev, M. (2003). *Adolescents' Feelings and Attitudes to the Holocaust: Changes following the Journey to Poland*. Israel: Bar Ilan University. (In Hebrew).

Rosenfeld, S. (1954). *A criminal case 124: Law Greenwald – Kastne*. Israel: Karni Publishing.

Rosenthal, A. M. (1988). In his column: On My Mind, *New York Times*, October 18, at A31, col. 1.

Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2000). *Data management and analysis methods*. London: Sage Publications.

Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (1995). Value Priorities and readiness for Outgroup Social contact. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (3), 437-448.

Schwartz, B. (1982). The Social Context of Commemoration: A Study in Collective Memory. *Social Forces*, 61(2), 374-402. University of North Carolina Press.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology*. California: Academic Press.

Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 878-891.

Sautman, B. (2003). Cultural Genocide and Tibet. *Texas International Law Journal*, 38, 173-248.

Schuman, H., & Scott, J. (1989). Generations and Collective Memories. *American Sociological Review*, 54(3), 359-381.

Schatzker, C. (1973). *Didactical Issues in Holocaust teaching*. Israel: Masua Publishing, Tel Ytzhak. (In Hebrew).

Schatzker, C. (1980). The Teaching of the Holocaust: Dilemmas and Considerations. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 450 (1), July, 218-226.

Schatzker, C. (1998). Teaching the Holocaust - a sequence dilemmas. In Y. Rapel (Ed.), *Memory and Awareness of the Holocaust in Israel*. Israel: Masoa Publishing.

Schatzker, C. (1999). Holocaust teaching contemporary issues. In E. Etkes & R. Feldhay (Eds.), *Education and history: political and cultural contexts* (pp. 447-455). Jerusalem: The Zalman Shazar Center for Jewish History.

Schatzker, C. & Gutman, C. (1983) *Holocaust and its significance*. Jerusalem: The Zalman Shazar Center for Jewish History.

Scott, K. A., & Brown, D. J. (2006). Female first, leader second? Gender bias in the encoding of leadership behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 101(2), 230-242.

Shalem, M. (2008). Defending the trips to Poland. In *The Echo of Education* (pp. 84-87). Tel Aviv: Hed Hahinuch.

Semel, N. (1985). *Hat of Glass*. Tel-Aviv: Sifriyat Poalim. (In Hebrew).

Shamir, M. (1948). *He Walked Through the Fields (1959, as a play)*. Israel: Am-Oved Publishing (Hebrew).

Shapira, A. (1997). Private and Public Memory. *Zmanim*, 57, 4-13. Tel-Aviv University, School of History. (In Hebrew).

Shapira, Y., & Ben-Eliezer, U. (1987). Chapter 11. In Y. Shapira & U. Ben-Eliezer (Eds.), *The foundations of sociology* (pp. 166-182). Tel Aviv: Am Oved.

Shapira, Y., & Ben-Eliezer, U. (1989). *Sociological theories*. Tel Aviv: Am Oved. (In Hebrew).

- Shkedi, A. (2003). *Words of meaning, Qualitative Research: Theory and Practice*. Tel Aviv: Ramot – Tel Aviv University. (In Hebrew).
- Shkedi, A. (2011). *The Meaning behind the Words: Methodologies of Qualitative Research - Theory and Practice*. Tel Aviv: Ramot – Tel Aviv University. (In Hebrew).
- Shlasky, S., & Alpert, B. (2007). *Ways of writing Qualitative Research from Deconstructing Reality to Its Construction as a Text*. Tel Aviv: Mofet institute.
- Shner, M. (2008). *Jewish journeys into time lost*. Israel: Oranim College.
- Soen, D., & Davidovich, N. (2011). *Teens Travel to Poland: pros and cons, in memory of the Holocaust - Issues and Challenges*. Israel: Ariel University Center of Samaria.
- Solberg, S. C. (2007). *Psychology of childhood and Adolescence*. Published by Magnes and the Tel-Aviv University and Yediot Ahronot.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. R
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Tennant, M. (1997). *Psychology and Adult Learning*. London: Routledge.
- The Israeli Ministry of Education (1980). *Public education Law, Amendment*. Director General Circular. (In Hebrew).
- The Israeli Ministry of Education (1988). *Publication of regulations: criteria and guidance for youth Journey to Poland* - Director General Circular. (In Hebrew).
- The Israeli Ministry of Education, (2004) *Publication of Regulations Youth Journey to Poland- "Seeking My Brothers"*. Director General Circular 4 (b), 18. (In Hebrew).
- Welicker, P. M. (2000). *Alternative assessments – M.U.T.A.V Program*. The Technological Center for Teachers in Shlomi, The Educational Ministry of Israel.
- Welicker, P. M. (2010). *Educational Research – Practice Ways*. Educational Department Oranim College. (In Hebrew).
- Wiggins, S., & Riley, S. (2010). Discourse analysis. In M.A. Forrester (Ed.), *Doing qualitative research in psychology: A practical guide*. London: Sage Publications.
- Winter, J., & Sivan, E. (1999). *War and Remembrance in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Woods, P. (1996). *Researching the art of teaching: Ethnography for educational use*. London: Routledge.
- Worgen, Y. (Ed.) (2008). *Youth Delegations to Poland*. A document submitted to the Knesset Education Committee. The Knesset Research and Information Center, Jerusalem. (In Hebrew).
- Yaar, E. (2007). The change in the Israeli society, the test of the melting pot. In A. Nave & B. Vered (Eds.), *Israel Studies: Issues in Israeli Society and Culture Articles* (pp. 72-104). Israel: Hakibbutz Hameuhad Publishing. (In Hebrew).
- Yablonka, H. (2004). *The State of Israel vs. Adolf Eichmann*. Schocken Books Inc.
- Yablonka, H. (2010). *Teaching the Holocaust - how can you?* - Lecture by Prof. Yablonka Ben - Gurion University of the Negev, Department of the History of Israel in the seminar: "To not be among the silent - Resistance and Rescue in the Holocaust and other genocide events". (In Hebrew).
- Yablonka, H. (2012). History without meaning. In A. Nave & B. Vered (Eds.), *A statement* (pp. 92-93). Israel: Hakibbutz Hameuhad Publishing. (In Hebrew).
- Yad Vashem (2012): www.yadvashem.org.il
- Yerushalmi, Y. H. (1998). *Remember – Ofakim*. Am Oved, p. 125.
- Yin, R. K. (1994). *Case Study Research—Design and Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Zelizer, B. (1995). Reading the Past Against the Grain: The Shape of Memory Studies. *Review and Criticism*, June, 214-239.
- Zertal, I. (2002). *The Nation and Death*. Tel-Aviv: Dvir. (In Hebrew).
- Zimerman, M., & Mas, O. (1987). The women character in the Israeli theater – Noga. *Feministic review*, No.13. Retrieved in October 25 2012 from <http://lib.cet.ac.il/pages/printitem.asp?item=3110>
- Ziv, A. (1984). *Adolescents*. Tel-Aviv: Masada. (In Hebrew).
- Zuriel, D. (1990). Ego identity compared to dispersion of identity in adolescence. *Megamot*, 32 (4), 484-509.